OBSERVAȚII ASUPRA UNOR GREȘELI DE LIMBĂ, AUZITE LA RADIO ȘI TELEVIZIUNE

Petru BUTUC,
doctor în filologie, conferenţiar universitar

Summary

The current study is designated for some audio-visual system employees from the Republic of Moldova, that systematically fail in their spoken literary Romanian language, which is a proof of the orthographic dictionary misusage.

„Măsurariul civilizaţiunii unui popor este întotdeauna o limbă sonoră..."
(Mihai Eminescu)

Gramaticalizarea întru normare a unei limbi literare nu reprezintă un aspect în sine, strict, prin care s-ar avea în vedere numai tratarea morfologică și sintactică a faptelor de limbă, ci marchează un proces decisiv și foarte important al literarizării unei limbi de cultură, întrucât stabilirea normelor lingvistice caracteristice are loc în baza sistemului ei propriu-zis.

Din punct de vedere istoric, gramaticalizarea limbii române literare a constituit un moment de anvergură în evoluția și dezvoltarea ei *de facto*, căci numai astfel s-a impus unificarea românei scrise în raport cu structura graiurilor dacoromâne. Prin gramaticalizare s-a produs unificarea limbii noastre de cultură, stabilindu-i-se un bloc comun de norme fonetice, lexicale și gramaticale, ce reprezintă nu numai subdialectele, dar și limba populară vorbită [1, p.177-185].

Etapa normării întru unificare a limbii române literare s-a suprapus cu Epoca Modernă (1780-1881), decisivă pentru destinul istoric al limbii și al culturii noastre naționale, în general. Această perioadă a fost semnificativă nu doar prin faptul că a marcat modernizarea propriu-zisă a limbii române literare, dar a mai și înregistrat, în anul 1881, cel mai înalt nivel notabil de cizelare, când au fost publicate consacratele opere literar-artistice clasice, naționale: *Scrisorile* de Mihai Eminescu, *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă și *Novele din popor* de Ioan Slavici. Cele mai mari dificultăți însă s-au înscris în perioada de tranziție (1780-1840) a Epocii Moderne, când primii grămătiști și lexicografi erau nevoiți să trudească în condiții extrem de complicate, elaborând primele cărți de gramatică și cele dintâi dicționare, înaintea apariției literaturii artistice românești originale [2, p.441].

Studierea atentă a limbii române literare, de la nobilele traduceri biblice din secolul al XVI-lea și până la marii clasici, în frunte cu Mihai Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, mai apoi până la scriitorii Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Ion Druță, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, ne întărește convingerea că româna literară s-a închegat din contribuția eforturilor permanente ale tuturor cărturarilor de pe întreg spațiul românesc.

Limba română literară de la Chișinău a străbătut, de rând cu româna literară din toate regiunile vorbitoare ale acestei limbi, etape similare de evoluție, ca fixarea sau lansarea, răspândirea și promovarea, gramaticalizarea întru unificare și modernizare. De aceea, la ora actuală, româna dintre Prut și Nistru formează haina tuturor producțiilor culturale, în toate domeniile necesare funcționării lingvistice: biserică, ideologie, politică, administrație, radio, televiziune, știință, literatură etc., căci româna literară este singura expresie a continuității istorice cu adevărat. Diferențele de limbă, pe care însă le observăm în stilul colocvial, nu ne dau dreptul să vorbim despre existența vreunui dialect literar moldovenesc, deoarece deosebirile respective nu sunt de adâncime. Româna literară ne unește și ne stăpânește prin normele ei literare unice în toate regiunile funcționării ei oficiale. Anume din aceste considerente, suntem obligați să respectăm, strict, toate regulile vorbirii și scrierii românești, ca la carte, toți ca unul...

Din păcate, nu toată lumea cunoaște acest adevăr, ca să-și poată da seama, bine, cât de mult s-a muncit la capitolul unificării și modernizării limbii noastre de cultură, cu câtă migală s-a lucrat pentru fiecare sunet și silabă, pentru fiecare cuvânt și propoziție. Anume de aceea considerăm că este un delict din partea celor ce neagă acest adevăr istoric și științific, adevăr al unei munci titanice, făcând abstracție sau chiar ignorând totalmente unele norme ale limbii române literare vorbite și scrise.

Până în prezent, la capitolul cultivarea limbii române literare, sunt publicate suficiente lucrări normative, prin care sunt create reale și adevărate condiții pentru o valorificare cât mai bună a limbii române ca limbă de cultură. Au apărut mai multe ediții ale dicționarelor explicative, ortoepice, de sinonime și omonime, dicționare pe domenii terminologice etc., care, împreună, alcătuiesc o bună bază pentru dirijarea corectă a limbii noastre de cultură și aici, în R.M. Dar, din nefericire, la radioul și televiziunea noastră națională, mulți vorbitori, avem în vedere și unii crainici, nu respectă normele limbii române literare actuale. De ani buni lumea cărturară de la Chișinău și din toată Republica mai rămâne în așteptarea unei limbi române vorbite într-un stil, cât de cât, mai elevat, dar, deocamdată, multe mai rămân a fi niște iluzii, de vreme ce erorile lingvistice ale angajaților radioului și televiziunii noastre, în loc să se simplifice, ele tot mai mult se multiplică. De aceea, am socotit de cuviință că e o stringentă

necesitate să invocăm în continuare doar câteva greșeli de limbă, din cele mai frecvente, auzite la radio și televiziune, sperând că făptașii, citind acest articol, se vor regăsi și nu le vor mai comite, bineînțeles.

Așadar, cea mai deocheată și mai des rostită greșeală de către colaboratorii audiovizualului este cea a omiterii sau neutilizării în vorbire a prepoziției **„de”,** ceea ce face să auzim tot mai mult exprimări de tipul: ***douăzeci grade căldură*** sau ***douăzeci mii hectare pământ arabil*** ș.a., în loc de *douăzeci de grade de căldură* sau *douăzeci de mii de hectare de pământ arabil*, după cum este și corect.

După părerea noastră, atare mostre de rău augur (îmbinări de cuvinte cu prepoziția „de” în elipsă) sunt niște creații proprii ale unor angajați, care, deocamdată, n-au reușit să însușească nici cea mai simplă deprindere: cea de a consulta și de a lucra cu dicționarele sau cu manualele de gramatică și de cultivare a limbii. Credem, cu certitudine, că, numai muncind cu cartea, omul își poate da seama că a face abstracție de prepoziția „de”, atât în vorbire, cât și în scris, constituie o abatere clară, ce contravine normelor literare ale limbii române actuale.

Notă. Din punct de vedere morfologic, prepozițiile sunt părți de vorbire ce exprimă raporturile dintre cuvinte în propoziție [3, p.312]. La nivel sintactic, prepozițiile formează instrumentele principale de exprimare a relațiilor morfosintactice dintre unitățile comunicativ-informative propoziționale, în orice enunț. Fiind o limbă analitică și mai puțin sintetică, limba română, asemenea tuturor limbilor romanice, își ordonează sintagmatic cuvintele în propoziție, în primul rând, prin prepoziții și mai puțin prin celelalte mijloace, cum ar fi desinențele, topica ș.a. Din această cauză, credem că omiterea prepoziției „de” din vorbirea orală și scrisă înseamnă de fapt și o denaturare certă a sistemului propriu-zis al limbii noastre, căci normele limbii române literare, ca și în toate limbile culte din lume, sunt elaborate și stabilite în temeiul extragerii din sistemul lor a particularităților structural-gramaticale și semantice. Aceasta înseamnă că toate normele limbilor de cultură din lume constituie expresia imanentă a sistemului limbilor din care fac ele parte. De aceea și considerăm că a face abstracție de prepoziția „de”, în scrierile și vorbirea noastră, înseamnă nu numai o deviere de la normă, dar și de la sistemul ei.

Dacă vrem să ne convingem de gravitatea acestui tip de greșeală, este suficient să luăm doar o singură poezie din creația Marelui Eminescu și să-i anulăm prepoziția „de” din toate situațiile sintactice, după care, drept rezultat, vom obține o totală profanare a textului. Pentru a fi mai convingători, supunem acestui experiment numai două versuri: *Și (...)crunta-mi vijelie tu te aperi c-un*

toiag?/Şi purtat (...) biruinţă, să mă împiedic (...)-un moşneag? (M.Eminescu, „Scrisoarea III").

Notă. Lecturând un studiu elaborat de Cecilia Căpăţină, doctor în filologie, profesor (Universitatea din Craiova) [4, p.40], am înţeles că atare tendinţe de renunţare la prepoziţia „de" există şi prin România, însă nu şi în vorbire la radio şi televiziune, ci doar în inscripţii de tot felul, prin pieţe şi prăvălii, încât poţi vedea prin unele magazine formulări lingvistice de genul: **„carne vacă", „brânză oaie", „lapte capră"** ş.a. Bineînţeles că asemenea mostre „glotice" nu mai pot fi supuse vreunui comentariu...

O altă eroare de limbă vorbită, de asemenea auzită la radio şi televiziune, este cea a utilizării numai a unei singure forme gramaticale a articolului posesiv-genitival **„a"** (la nr. sg, gen. fem., pers. a III-a), folosită şi în locul celorlalte trei forme (al, ai, ale), cum ar fi în exemple de tipul: *director **a** întreprinderii*, în loc de *director al întreprinderii* sau *preşedinte **a** parlamentului*, în loc de preşedinte al parlamentului, sau *elevi **a** liceului*, în loc de elevi ai liceului, sau *participante **a** cercului coregrafic*, în loc de *participante ale cercului coregrafic* ş.a. În atare situaţii sintactice eronate nu se face corect acordul gramatical de gen, număr şi persoană dintre determinat şi determinant, dintre cuvântul lămurit şi cuvântul lămuritor.

Cele mai multe însă şi mai grave greşeli de limbă română de la Chişinău sunt calchierile din limba rusă, care din belşug s-au împânzit şi în mass-media. În continuare prezentăm doar o parte din ele, fără a le mai face un comentariu detaliat:

***- Necătând la toate aceste greutăţi**, noi vom continua cursul european de dezvoltare*. Corect ar fi să zicem: *Chiar dacă avem unele greutăţi...* sau *Deşi avem unele greutăţi...*, sau *În pofida unor greutăţi...,* sau *Cu toate că avem unele greutăţi*, *noi vom continua cursul european de dezvoltare*.

***- Reieşind din actuala situaţie** politică, putem zice că ne aşteaptă mari probleme politice*. Corect ar fi să zicem: *Ţinând cont de actuala situaţie politică...* sau *În temeiul actualei situaţii politice, putem zice că ne aşteaptă mari probleme economice.*

- Priveşte televizorul, ascultă radioul, ascultă radio, urmăreşte televizorul ş.a. Corect ar fi să zicem: *priveşte la televizor, ascultă la radio, urmăreşte ştirile la televizor şi la radio.*

*- **A fost atras la răspundere** pentru abuz în serviciu*. Corect ar fi să zicem: *A fost tras la răspundere pentru abuz în serviciu*.

- A trage atenţie** şi **a atrage atenţie. Corect ar fi să zicem: *a acorda atenţie* sau *a da atenţie*.

Notă. În limba română literară contemporană funcţionează şi expresia *a atrage atenţia*, care însă este folosită într-un alt context şi situaţie comunica-

tivă, și anume atunci când un obiect sau o persoană fizică se impune prin ceva ce te face să-i acorzi atenție, ceea ce înseamnă că obiectul sau persoana dată îți atrage atenția ta asupra lor, cum ar fi, bunăoară, în exemplul: La expoziție, două tablouri *mi-au atras atenția*, îndeosebi prin culorile lor originale, făcându-mă să le acord atenție aproape numai lor [5].

*- **Dați** să facem ordine în țară, dacă vrem să trăim ca în Europa*. Corect ar fi să zicem: *Haideți să facem ordine în țară, dacă vrem să trăim ca în Europa.*

*- Problema respectivă constă din mai multe **momente**, care necesită o analiză și sinteză*. Corect ar fi să zicem: *Problema respectivă constă din mai multe aspecte, care necesită o analiză și sinteză.*

În limba română, termenul „moment" exprimă o valoare lexico-semantică de timp: *Orice proces de creație are câteva momente importante, prin care orice artist trece volens-nolens.*

Tot pe la radio și televiziune circulă o serie de greșeli, care nu sunt altceva decât niște invenții personale ale unora, ce se dau, prin ele, drept „mari și virtuozi vorbitori de limbă română literară." Anume în acest năstrușnic temei, D-lor pronunță: ***Ăuropa, ăuropeni*** ș.a., în loc de *Europa și europeni*; ***bulătinul măteo***, în loc de *buletinul meteo*; ***Molidova, Cahuli, Băliți, Buligaria și poporuli buligar***, în loc de *Moldova, Cahul, Bălți, Bulgaria și poporul bulgar*; ***șicoală,*** în loc de *școală*; ***pidagogie și pidagogic***, în loc de *pedagogie și pedagogic*; ***trafic*** (cu accentul pe „i"), în loc de *trafic* (cu accentul pe „a", după cum este și corect); ***caracter*** (cu accentul pe cea de-a doua vocală „a"), în loc de *caracter* (cu accentul pe vocala „e", după cum este și corect); ***diplomă*** (rostit cu accentul pe vocala „o"), în loc *de diplomă* (cu accentul pe vocala „i", după cum este și corect); ***epocă*** (având accentul pe vocala „o"), în loc de *epocă* (rostit cu accentul pe vocala „e", după cum este și corect); ***cercitare și cercitări***, în loc de *cercetare și cercetări*; ***necisitate și necisități***, în loc de *necesitate și necesități*; ***ftografii și a ftografia***, în loc de *fotografii și a fotografia*; **mă străduii**, în loc de *mă străduiesc*; ***nimic nu s-a primit***, în loc de nimic n-a ieșit sau nimic nu mi-a reușit ș.a. [5].

Concluzii. În zadar mai există pentru unii marele adevăr, constatat de genialul nostru poet național Mihai Eminescu, cum că „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba e stăpâna noastră!". Limba ne stăpânește prin normele ei literare, culte, prin legile ei gramaticale, semantice și logice de formulare a gândurilor noastre în propoziții și fraze.

P.S. Oare cât timp vor mai fi actuale, pe la noi, vorbele de cândva ale lui Costache Negruzzi, rostite cu multă durere în suflet, încă prin anii 30 ai sec. al XIX-lea: „Noi am fost zis...sunt mulți care schinjiuiesc frumoasa noastră limbă și, în loc de creatori, se fac croitori, și croitori răi de tot..." [6, p.187].

Referințe bibliografice:

1. Munteanu Ș., Târa V. *Istoria limbii române literare*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
2. Rosetti A., Cazacu B., Onu L. *Istoria Limbii Române Literare*. Vol. I. București: Minerva, 1971.
3. Irimia D. *Gramatica limbii române.* Iași: Polirom, 1997.
4. Căpățână C. *Despre prepoziții. Instantanee lingvistice*. Craiova: Scrisul Românesc, 2009.
5. *Noul dicționar universal al limbii române*. București-Chișinău: Litera International; *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române (DOOM)*, Ed. a II-a (revăzută și adăugită). București: Univers Enciclopedic, 2005.
6. *Istoria literaturii române*. Vol. I. București: Editura Academiei, 1959.